

Троянди й виноград: феномени естетичного і прагматичного в літературі та культурі

етичні якості. Сучасний літературний процес відкрив для письменників широкі можливості, але і читач змінився, порівняно із поколіннями навіть 90-х років XX століття. Тож сучасність ставить перед митцями слова нові вимоги, але виховання естетичного смаку шляхом залучення до читання залишається незмінним. Література покликана виховувати у молоді повагу до національних традицій, усвідомлення себе частиною українського народу.

Література

1. Естетичне призначення мистецтва. URL: https://pidruchniki.com/14980727/etika_ta_estetika/estetichne_priznachennya_mistetstva.
2. Зубченко Олександр (інтерв'ю). URL: <https://starylev.com.ua/news/oleksandr-zubchenko-isnuye-globalna-strategiya-vidvolikannya-molodi-vid-realnogo-zhyttya>.
3. Формування високих естетичних вподобань на уроках літератури. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14685/>.

Романов С. М.,
кандидат філологічних наук,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки (м. Луцьк)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА ТА О. КОБИЛЯНСЬКА: ЖІНОЧА ДРУЖБА У ЧОЛОВІЧОМУ СВІТІ

Для О. Кобилянської у самопозиціонуванні важив досвід психобіографічного співвіднесення з подібним досвідом задля легітимації власної нетиповості. І тут не тільки і не стільки романтичний, практичний чи ще якийсь розрахунок на чоловічу увагу. Якщо для представників протилежної статі *вона* завжди буде іншою (*його* доповненням, вигідним контрастом, соціальним цензом тощо), то з представницями своєї статі є розрахунок на побудову не вертикальних, а горизонтальних, тобто паритетних узаємин. Одна для одної *вони* стають не взірцево-антагоністичною моделлю інакшості, а природним віддзеркаленням самості.

Л. Косач мала досвід, хай і не завжди успішний, такої вільної взаємодії і з особами протилежної статі (не лише членами родини). Взаємодії “вільної” у спілкуванні, поведінці, а також відкритої чуттєво, емоційно. А от Кобилянська, попри всі спроби, зазнавала тільки невдач. Причиною була і внутрішня скутість, закритість місцевого чоловіцтва, і не меншою мірою експансивність, помисливість, захопливість її вдачі, що, здається, цілком усвідомлювалося. Пошук суголосної душі, чим пристрасні, наповнені собою натури переймаються чи не від початків самоусвідомлення, стає на певний час, а то й назавжди, сенсом і метою життя. Невдача за невдачею, що супроводжували цей процес, зумовлювали не тільки до сумніви у власному Я в такому світі, а й доцільності такого світу. Не йшлося, мабуть, до його докорінного переоблаштування, а більше до заперечення усталених та вже застарілих норм. Їхніми утримувачами й презентантами насамперед є чоловіки – ті, хто не можуть і/чи не хочуть помічати, санкціонувати, а отже, визнавати нетипове у до краю типізованому бутті.

О. Кобилянська та Л. Косач зустрілися вже цілком сформованими особистостями. Але й годі заперечити, що це знайомство і подальші стосунки впливали, змінювали кожну. Окрім суто творчих діалогу й співпраці, подружки правили для себе практично ідеальними резонаторами, далеко навіть більше, аніж мріяла перша з них. Бо йшлося не тільки про відбиття, віддзеркалення, відгомін одна одної в усіх найважливіших – від чуттєво-

емоційного, інтелектуального до побутово-практичного, поведінкового – реєстрів. Та й у повному суголосі, насправду, мало гармонії. З часом вона обертається відлуннями порожнечі, банальністю дублікату, що однаково нівелює ту і ту копії. У цьому дивовижному спілкуванні було таке рідкісне між людьми порозуміння сердець і душ. Духовний обмін, терапія, корекція, взаємопідтримка, як би це не означували вони самі, або їхні біографи, сенс лишається єдиним – такі стосунки не тільки збагачували, а вивільняли, підносили, вивищували особистість.

Унікальне вміння розкривати, поетично кажучи, розкрилювати іншого мало назвати просто умінням. Передовсім – це конститутивна риса душі, вроджена чи розвинута, не так, зрештою, і важливо. Л. Косач було наділено нею вповні, що відчували не лише рідні. Емпатія, органічна властивість високоорганізованої натури, належала й до чеснот О. Кобилянської. Щоправда, виявити це, як і більшість своїх глибоких почуттів, для неї ставало неабиякою проблемою. (Виявити в житті, а не на письмі: у цьому відмінність). Очевидно не йдеться про чуттєву холодність, а швидше внутрішню стриманість, Косачівське слівце, “загніченість”. Хоч рішучому діагностуванню комплексів, що здається цілком логічним, суперечить вже згаданий чинник письма. Щоденники, епістолярій, белетристика слугували ідеальним каналом сублімації непроговореного. Так само під питанням концепт “витісненого”, адже емоційна розкутість просто “вимивала” вербальним потоком все накопичене у підсвідомості.

Означений феномен цікавий у порівнянні. Л. Косач свою закритість усвідомлювала, пояснюючи, як знаємо, локусами ментальної географії, мандрівним стилем існування, зрештою вродженими особливостями. У реальному житті, власне у побуті, така “риса” сприймалась якщо не вадою, то серйозним недоліком. А от у житті паралельному і головному, тобто у творчості, герметичність, переведена у конструктив, ставала ледь не доконечною потребою. Кобилянській, що навіть закономірно, ця внутрішня диспозиція давалась не легко, а все ж була досягнутою; інакше чи стала б вона тою, котрою стала?

Саме “текстуальна” розкутість привернула увагу волинської подруги, спонукавши до зближення. Коли ідентифікація на рівні письма обумовила знайомство, то для його закріплення й розвитку потребувалися додаткові сили, передовсім індивідуально виражені якості. Мусила скластися особлива комбінація душевних, духовних і психологічних сутностей з відповідними соціокультурними чинниками, щоб такі різні натури як Леся Українка та О. Кобилянська знайшли так багато між собою і для себе суголосного.

Знайомство подруг, листовне, а потім і особисте, припало на доленосний час. За великим рахунком для обох тоді справжнє тільки починалося: і в особистому, і в творчому житті все ще могло скластися, все важливе відбутися. Та чи знайшли б і, головне, чи шукали б вони “звичайного щастя”, самохіть або підсвідомо торуючи дорогу болю, отже, програмуючи, накликаючи те, що іншим, а іноді їм самим, видаватиметься поразкою, безвихіддю, трагедією? Як триматися з “незвичайною людиною”, людиною “культурною і шляхетною”? – великий страх Кобилянської і, що цікаво, Стефаника – “буковинського” й “покутського” “мужиків”. У стосунку до дійсно першої у своєму житті “незвичайної людини” – як одразу це було помічено й визнано і який контраст чи не з усім тогочасним чоловіцтвом! – Кобилянська непомильно (інстинктивно?) обирає єдиноправильну модель поведінки: страх поборюється любов’ю.

Від першого приїзду Л. Косач на Буковину і до її других, і останніх, там гостин (кін. травня – поч. червня 1903 р.) можна числити тривання найінтенсивнішого періоду стосунків поміж подругами. Не сказати, щоб і наступне десятиліття стало суцільним їх, стосунків, спадом чи, тим паче, кризою. Однак з останньої зустрічі (відтоді вони вже ніколи не побачаться) і з року в рік той надтонкий зв’язок (ідеться про духовно-чуттєву його напругу) слабшатиме й слабшатиме, аж поки не обірветься зі смертю молодшої. Та все одно, навіть за найнижчого “розхолодження”, він буде куди міцнішим за узаємини з

більшістю близьких, а то й рідних людей. Феномен жіночої дружби-посестринства-любові, а справу маємо саме з ним, мабуть, найбільше примітний непорушністю відпочаткових засад. Їхню чуттєву природу (чому вона здавалася ненадійною?) легко пізнати у зіставленні, чи, точніше, протиставленні стосункам з друзями-чоловіками.

Від чого рятували одна одну українські жінки, якщо перевести питання у таку, майже неодмінне в людських взаєминах, площину? Імовірних відповідей знайдеться доволі: від світу, людей, самотності, долі, себе... Останній, а можливо, й усі варіанти, видаються якщо не взаємовиключними, то увіч парадоксальними. А між тим дати свободу ближньому, а майже завжди і майже всюди йдеться якраз про це, означає не зазіхати на неї. Натомість, існування Іншої, такої і не такої як сама, прийняте не стільки альтернативою, як можливістю присутності, даності призначення, сенсу і почуття, зі всією непорушністю легітимізувало власне Я.

У протигагу чоловікам, закритим дійсною чи уявною ваготою реальних обов'язків, доленосних справ і абстрактних розумувань, природніші за своєю конституцією жінки виявляли значно більшу готовність заглянути в себе і відкритися назовні. А це не тільки уможливлювало максимальну повноту самовияву, а й неабиякі перспективи для пізнання дійсності. І безпосередньо це стосується взаємодії з протилежною статтю.

Узаємини рівної з рівною, як у Лесі Українки з Ольгою Кобилянською, відкрили не тільки крайнощі почуття, а його синтетичну, всеохопну сутність: любити потрібно і заради себе і заради Іншого – тоді обоє будуть Першими. За такого підходу спростовується описана ще Бальзаком формула новочасних стосунків, де щоби прийняти кохання слід створити Іншого в собі й для себе, відмовившись при цьому од себе колишнього, зникнувши майже повністю, обернувшись в ніщо. Виявляється, що можна не бути об'єктом, власністю, іграшкою, якщо сама цього не хочеш і відповідно вимагатимеш суб'єктності від суб'єкта своєї симпатії. Жінка може ставити на кін власну долю, але в разі коли й чоловік зробить те саме. Під цим оглядом, жіноча дружба стає доброю школою для вироблення незалежної, самодостатньої особистості.

Література

1. Кобилянська О. Твори: у 5 т. / упор. Ф. Погребенник. Київ : Держлітвидав, 1962–1963.
2. Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і ворчости. Репринт. вид. Луцьк: ВАТ Вол. обл. друк., 2006. 928 с.
3. Українка Леся. Збір. тв.: у 12 т. / упор.: Є. Шаблювський та ін. Київ: Наук. думка, 1975–1979.

Росінська О. А.,
кандидат філологічних наук,
Київський університет ім. Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ КАТЕГОРІЙ БУДЕННОЇ СВІДОМОСТІ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Актуальність теми дослідження. Кризові періоди в житті суспільства неодмінно відбиваються на стані свідомості суб'єктів інформаційного суспільства, механізмах трансформування інформації, формуванні ціннісних уявлень. Кожна епоха зі своїми ментальними особливостями так чи інакше знаходить відображення в свідомості суб'єктів, що, у свою чергу, формує певні ментальні конструкти.

Дослідники різних галузей зосереджують свою увагу на тих змінах шарів буденної свідомості, що викликані світовою глобалізацією, абсолютною відкритістю інформації, стиранням меж між націями та країнами, доступністю засобів масової